

פרשת תרומה תשפ"ד

כתבי תלמידים לא מוגה

שיחת מורינו המשגיח הגה"צ ר' דוד מנחם שניידר שליט"א משגיח ישיבת גרודנא באר יעקב

המשכן שיא הגאולה

הרמב"ן בהקדמתו לחומש ויקרא קורא לחומש שמות "ספר הגאולה". ראשיתו עוסקת בגלות מצרים, שעבוד מצרים, יציאת מצרים, קריעת ים סוף ומתן תורה. הקמת המשכן היא המכה בפטיש של הגאולה, שיא ועיקר הגאולה.

זה נוגע לנו במיוחד בתקופתנו, תקופה קשה. רצוי ודאי להזכיר שנפטר בליל שישי האחרון (לי שבט תשפ"ד) הגאון הגדול רבי אהרן צוקר זצ"ל, שהיה מגדולי הדור ממש, זכיתי להכירו. כלל ישראל איבד ת"ח גדול, ה' יעזור לנו במצב בו אנו נמצאים בו.

בהשראת השכינה נקראו גאולים

נראה בקצרה את לשון הרמב"ן בפתיחתו לחומש שמות, "השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה" - הרמב"ן מגדיר שספר בראשית הוא ספר היצירה, ספר של מעשי אבות סימן לבנים ואכמ"ל. "...ואחרי שהשלים היצירה התחיל ספר אחר בענין המעשה הבא מן הרמזים ההם ונתיחד ספר ואלה שמות בענין הגלות הראשון הנגזר בפירוש ובגאולה ממנו" - יציאת מצרים והלאה - "ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה בעבור כי ירידתם שם הוא ראשית הגלות כי מאז הוחל. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו" - כדי שכלל ישראל יחשבו גאולים צריך להגיע לדרגת האבות מהם אנו יונקים.

"וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר וכשבאו אל הר סיני" - במתן תורה, הקב"ה לימד תורה לעמו ישראל. זהו ההכשר להגיע לשיא הגאולה, מצב בו חיים עם התורה ועם האמת, שזהו ענין המשכן - "שהיה סוד אלוה עלי אהליהם והם הם המרכבה ואז נחשבו גאולים, ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד" - השראת השכינה זהו השלמת הגאולה.

בית המקדש עיקר הגאולה

הנראה שמקור הדברים מפורש בתורה הקדושה. לאחר ארבע לשונות של גאולה אומר הפסוק (שמות ו, ח), "והבאתי אתכם אל הארץ", ידוע מהגר"א שכוס חמישי הוא כוס של אליהו הנביא. "והבאתי" כולל את בניין בית המקדש. עיקר מציאות ארץ ישראל והצורה השלימה של ביאת הארץ, הוא בניין בית המקדש.

הנביא (ירמיהו ג, יט) מגדיר את ארץ ישראל "ואתן לך ארץ חמדה נחלת צבי". מבארים רש"י ושאר המפרשים, "ארץ חמדה" כל האומות חמדו והשתוקקו לארץ ישראל. מביא המדרש (שמות רבה לב, ב), ארץ ישראל אינה סתם ארץ חמדה, "למה נקראת חמדה? שבהמ"ק נתון בתוכה, הדא הוא דכתיב (תהלים סח, יז) "ההר חמד אלוקים לשבתו";

והם הם דברי הרמב"ן, תכלית היצירה היא לרומם את דרגת כלל ישראל, וזה בבית המקדש.

כבר בפעם הראשונה שהקב"ה התגלה למשה בסנה, אמר לו (שמות ג, ו-ח), "ויאמר אנכי אלוקי אביך אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב... ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו. וארד להצילו מיד מצרים ולהעלתו מן הארץ ההוא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הכנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסים". מפורש שמטרת יציאת מצרים היא לא רק לצאת משעבוד מצרים, אלא גם להגיע לארץ טובה, לארץ חמדה.

וכך בברכת המזון, בברכת הארץ שהיא דאורייתא, אומרים "על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ועל שהוצאתנו מארץ מצרים", הברכה היא על ארץ ישראל, ומוזכר על יציאת מצרים. היכן מוזכר שצריך להזכיר את יציאת מצרים בברכת הארץ? המקור הוא בסנה, הקב"ה אומר שעיקר יציאת מצרים היא להיכנס לארץ ישראל. עיקר ארץ ישראל הוא בניין בית המקדש. זה ברור.

השוני בקרשים והאדנים

נשתדל לבאר עמוק יותר, בהקדם עניין נוסף. הקרשים שונים מכל שאר חומרי המשכן, הם זקוקים להכנה יותר מדברים אחרים. רש"י (שמות כו, טו) מביא, "ועשית את הקרשים", "היה לו לומר ועשית קרשים, כמה שנאמר בכל דבר ודבר, ומהו הקרשים" - מדוע כתוב "הקרשים" בהא הידיעה? - "מאותן העומדין ומיוחדין לכך, יעקב אבינו צפה ברוח הקדש ונטע ארזים במצרים".

במדרש (בראשית רבה צד, ד) כתוב יותר, "אמר רב נחמן שהלך לקוץ ארזים שנטע אברהם זקינו בבאר שבע, היך מה דאת אמר (בראשית כא, לג) "ויטע אשל"; אף הבריח התיכון שעבר בכל הקרשים נטע אברהם אבינו, את הקרשים האלו הורידו למצרים, לקחו עמם מיציאת מצרים ובקריעת ים סוף. היו צריכים את אברהם אבינו ויעקב אבינו כדי שיהיו קרשים למשכן. מהו העניין בזה, הלא זה טירחה עצומה? וביותר, באדני הקרשים השתתפו כל אחד ואחד מכלל ישראל שהוצרכו לתת מחצית השקל. זהו דבר משונה שלקרשים הוצרכו כלל ישראל כולם והאבות הקדושים. מדוע?

לית אתר פנוי מיניה

נקדים. האבן עזרא (שמות כה, מ) שואל, הרי "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ו, ג), "לית אתר פנוי מיניה" (תיקוני זוהר נז, דף צא:), כיצד יתכן "ושכנתי בתוכם" (שמות כה, ח), כיצד יתכן שיש מקום לה?

אלו עניינים גבוהים מאוד, שאין להם הבנה בהם, אך יש מהלך על דרך הפשט. מבאר האבן עזרא, "ידענו כי כוח הנשמה בכל הגוף, ויש מקומות בגוף האדם שיש בהם מהחבלים היוצאים מן המוח, שירגישו יותר מהאחרים, כמו העיניים והאזניים, כי העצמות גם הכבד לא ירגישו. והנה הלב קיבל כוח הנשמה יותר מכל איברי הגוף, על כן היו איברים רבים משרתים לו. וככה ה' הנכבד, ידענו כי כבודו מלא כל העולם, רק יש מקומות שיראה כוח השם בו יותר ממקומות אחרים" - אכן לית אתר פנוי מיניה, אך יש מקומות שהקב"ה רצה שירגישו בהם יותר את כבודו יתברך.

ממשיל הסבא מקלם (חכמה ומוסר א, קפב), אדם נכנס לחתונה, שומע באזנו מוזיקה נפלאה, ומריח באפו בושם נעים מאוד. וכי הריח נמצא בסמיכות לאף? וכי המוזיקה

נמצאת בסמיכות לאוזן? אלו הם האיברים בהם יש חושים הקולטים את השמיעה והריח, אבל הריח בעצמו נמצא בכל מקום. קול המוזיקה בעצמו נמצא בכל מקום. כך הקב"ה "מלא כל הארץ כבודו", אומרים ביי"ג עיקרים "אין לו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף", אך המקום בו ניתן להרגיש את דרגת "ושכנתי בתוכם" בחוש הוא בית המקדש.

מוסיף האבן עזרא, טעם הדבר בו רואים את הקב"ה יותר בבית המקדש הוא, "ובעבור שני דברים. האחד כפי מתכונות תולדות המקבל, והשני כפי כוח עליון שהוא על ראש המקבל. על כן נבחר מקום בית המקדש". הקב"ה רצה שפועל היוצא של יציאת מצרים יהיה השיבה למעלת אבותם, "הם הם המרכבה". הרמב"ם (מורה נבוכים ג, נא) מביא שהאבות לא הסיחו דעתם לרגע מהאמונה. ביציאת מצרים זכינו במדה מסוימת להתקרב לדרגת האבות. במתן תורה נוצרה האפשרות לבנות את המשכן, את "זה קלי ואנוהו" (שמות טו, ב). משה רבינו ובצלאל וכל חכמי הלב שהשקיעו את הבנתם ודרגתם במשכן, הביאו לידי כך שכל מי שבא למשכן עם רצון טהור, יכול להרגיש "מלא כל הארץ כבודו". יכול לשוב למעלת האבות הקדושים שהיא שלימות יציאת מצרים, אז נקראו גאולים.

נוסיף לזה הרגש נוסף. הנפש החיים (א, ו בהערה) מאריך בעניין חטא עץ הדעת, אלו עניינים עמוקים אך אפשר לבארם בדרך הפשט. כשאדם הראשון היה בגן עדן, היצר הרע היה חיצוני, היה צריך לפתות את האדם מבחוץ. האדם היה קדוש, לא היה צריך להתכסות, לא היו לו תאוות פנימיות. היצר הרע בא מבחוץ ופיתה את חוה, הכניס בה זוהמא. אדם הראשון ירד מגדלותו. התחיל מצב אחר לגמרי, צריך להתגבר להעמיד את היצר הרע במקומו, להפריד אותו מאיתנו. צריך לזכות לחיות עם יצר הטוב. זו העבודה, עבודת הבירור.

במתן תורה פסקה זוהמתן, היו במדה מסוימת כאדם הראשון קודם החטא. בחטא העגל נכנס שוב זוהמת הנחש, זו עבודתנו עד היום הזה. להבין מהי המציאות האמיתית שלנו, להכיר את היצר הרע, זו כבר מציאות מסוימת של בירור. הרב דסלר (ע"ע מכתב מאליהו ח"ה, עמוד 160) הגדיר בדברי האבן עזרא (שמות לא, יח), "המכיר את יצרו, מכיר את יוצרו". מי שמכיר את היצר הרע, הוא רואה אותו כדבר עצמי חוץ ממנו. הוא מכיר את מציאותו הוא, יודע שהיצר הרע חוץ ממנו. עבודתנו להרגיש ציווי ה', להרגיש "קדשנו במצוותיו".

אמצא מקום לה'

זהו ההבנה בדברי האבן עזרא, יש מקום בו שורה השכינה. עבודת הבירור השייכות בעולם הזה היא לעשות מקום לה'. על אברהם אבינו נאמר (בראשית כב, ד), "וירא את המקום מרחק". הוא הכיר את המקום בו זוכים להגיע להרגשים נקיים ואמיתיים.

זהו התיקון בבירור שבשעבוד מצרים, "כור הברזל" (דברים ד, כ). משה רבינו מאריך בפרשת ואתחנן (דברים ד, לב-לד), "כי שאל נא לימים ראשנים אשר היו לפניך למן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים הנהיה כדבר הגדול הזה או הנשמע כמוהו. השמע עם קול אלוקים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי. או הנסה אלוקים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסת באתת ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדלים ככל אשר עשה לכם ה' אלוקיכם במצרים לעיניך".

במתן תורה היה הבירור, נוצרה מציאות של אמת עד כדי שהרמב"ן (שמות כ, יז) אומר, זכו לקלוט את דרגת האמונה, במצב ש"לא תפרד נפשכם ממנה לעולם".

הישיבה "המקום"

בהקדמה זו נבין במקצת את עניין הקרשים והאדנים. הקרשים והאדנים הם המחיצות הקובעות את המשכן. בכל המסעות כלל ישראל קבע את "המקום" בהעמדת הקרשים. לכן צריך שהאבות הקדושים יטעו את הארזים, שעם ישראל כולו ישתתף באדנים, על ידי האדנים והקרשים, אפשר להגיע לדרגת האבות הקדושים. אכן זו דרגת דור המדבר, "דור דעה" כמובא בזהר (ב, דף סב:). לא היה עוד דור כזה, דור ששמע בעצמם קול ה'. אך זו המטרה אליה גם אנו חותרים.

הישיבה זו המטרה, זהו "המקום". הרמב"ן הידוע בפרשת בא (שמות יג, טז) אומר, "וכוונת כל המצות שנאמין באלוקינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין קל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלוקיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לקל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו".

בית הכנסת אינו בית המקדש, אך הח"ח בפתחה לספרו (חפץ חיים עשין, ז) מביא, יש חיוב דאורייתא לבנות בית כנסת כבניית מקדש. צריך שיהיה מקום מוגדר לתפילה. צריך לדעת להעריך ולהחשיב מהי "ישיבה". מקום שמוגדר לחנך. הלוואי שנדע להעריך מה טמון בשקיעות בלימוד בישיבה, שקיעות בד"א של הלכה. זו מציאות אחרת. מקום בו מרגישים "מלא כל הארץ כבודו". מתחברים לתכלית, מגיעים ל"מעלת אבותם". אלו דברים ברורים, אין כאן חידושים. זה דבר ברור, הקב"ה רוצה שנתבונן ונדע להעריך את הישיבה. נשתדל להתחבר לישיבה, זה מרומם. מקדם את האדם לדרגות האמיתיות שלו. הם הם דברי הרמב"ן עוסק במעלת התפילה, להתפלל במקום מיוחד, מקום בו מרגישים "מלא כל הארץ כבודו". במקומות אחרים מי יודע איך הוא מתפלל, ה"י. התפילה ולימוד המוסר יבנו את האדם. יביאו אותו למעלת אבותיו.

אנו עומדים באחרית הימים. המשגיח רבי יחזקאל לוויןשטיין זצ"ל היה מביא מרבי יהושע לייב דיסקין, באחרית הימים יישארו רק אלו שמובדלים מהגויים. הדברים מוסמכים, הלוואי שנזכה לזה. ה' יעזור שנזכה לבצע, שנזכה להתכונן באמת, לעשות מה שאנו יכולים. בכך נזכה שיהיה "מלא כל הארץ כבודו". "וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן" (תהלים עב, יט).